

İNANÇ TURİZMİ KAPSAMINDA DİNLERDE SEYAHAT

İ.Hakkı KAYNAK*

Mete SEZGİN**

Özet

İnsanla birlikte var olan din ve bunun yayılması için dini amaçlı geziler hep var olmuştur. Dini seyahatlerin ortaya çıkışına neden olan peygamberlerin din büyüklerinin yaşadıkları yerler ve buralarda meydana gelen kutsal mekanlar olmuştur. İkinci neden insanlar hem dinin gereğini hem de kutsal yerde yaşamış din büyüklerinin kabirlerini ziyaret etmek, üçüncü neden bu geziyle birlikte din büyüklerinin anlarıyla yaşamak yatmaktadır. Özellikle bu gezilerin arka planında duran en önemli şey, dini duygunun yeniden canlanmasını ve insanlarla kültürel ticari ilişkilerin meydana gelmesini sağlamaktır

Anahtar Kelimeler: İnanç Turizmi, Dini duygu, Kutsal Kişiler, Dini Seyahat.

TRAVELS ON RELIGIONS RELY ON FAITH TOURISM

Abstract

The travels based on religion have been existed for many years. There are many reasons for the religious travels. First of all the places of prophets, religious sheiks and the incident occurred in those places attracted many people. The second reason is a religious duty to visit those places and the tombs of sages and the last one is hear the mystic stories of those religious leaders and reflect them to their individual lives. The basic backgrounds of these travelers are regarding reviving the religious feelings and enhancing the cultural and trade relations.

Key Words: Faith Tourism, Religions Feelings, Sages, Religious Travel

*Yrd.Doç.Dr. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler M.Y.O.

**Yrd.Doç.Dr. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler M.Y.O.

GİRİŞ

İnsanlar tarih boyunca çeşitli nedenlerle seyahat yapmışlardır. Henüz ulaşım ve iletişim araçlarının gelişmediği dönemlerde meraklarını gidermek amaçlı yakın çevrelere geziler yapmışlar ve oralardan edinmiş oldukları intibaları dönüşlerinde çevrelerindeki insanlara aktararak turizm olayının gelişmesine katkıda bulunarak bugünkü Turizm anlayışının hazırlayıcıları olmuşlardır. Temelinde meraktan ortaya çıkan turizm zamanla değişik boyutlar kazanarak spor, sağlık, inanç, dinlenme ve eğlenme şeklinde gelişerek günümüze kadar gelmiştir. Turizm olayı ilk dönemlerinde ferdi bir boyutun ötesine geçemezken ulaşım araçlarının gelişmesine paralel olarak hızla gelişerek ferdi boyun ötesinde kıtalar arası seyahatler şekline dönüşmüştür.

Turizm, 20. yüzyılın ikinci yarısında dünyadaki bütün toplumları etkileyen bir bilim dalı olarak kendini gösterirken, ulusların savunma, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi göz ardı edemeyecekleri bir hizmet sektörü olarak devlet sorunları arasında yer almış durumdadır.

Turizm olayı boş zamanı değerlendirme faaliyetidir. Bu bağlamda turizm, devamlı yaşanan yer dışında tüketici olarak dinlenme, kültür, sağlık, spor, inanç, tatil yapma, eğlenme ve merak gibi şeylerin giderilmesi amacıyla yapılan geçici seyahatlere denir.

Günümüzde turizm olgusu denince uzmanlar, sanayi toplumunun yapısal özelliği olarak "serbest zaman"¹ faaliyeti olarak değerlendirmektedirler. Bu kavramdan anlaşılacağı üzere turizm gelişmiş sanayi toplumlarında ortaya çıkan çağdaş bir olgudur. Ancak işin içine din gibi bir kavram girdiğinde insanlık tarihi ile birlikte var olan inanç ve ibadetlerin yapıldığı kutsal mekânları bu tanımlamanın dışında değerlendirmek gerekmektedir. Zira insanlar dini gereklerini yerine getirebilmek için kutsal topraklara her türlü zorluğa rağmen seyahat düzenlemişlerdir.

Turizmin ortaya çıkışını belirleyen etkenleri,"turizm çağdaş bir olgudur"², önermesinden hareketle şu kategoriler altında toplayabiliriz:

1. Bilimsel, teknik devrim ve etkenleri
2. Ekonomik etkenler,
3. Toplumsal etkenler,
4. Kültürel etkenler

İnanç turizmini ortaya çıkaran etkenleri de şu şekilde sınıflandırabiliriz:

1. Dini yerleri ziyaret,
2. Kutsal kentleri ziyaret,
3. Dini toplantılara katılmak,
4. Dini törenlere katılmak,
5. Dini anıları ziyaret³

¹ Şevki Güler, Turizm Sosyolojisi, Ankara, 1978, s.17.

² Güler, a.g.e., s.25.

³ Hayati Doğanay, Türkiye Turizm Coğrafyası, Konya, 2001, s.11.

Konumuz dinlerde turizm olunca ister istemez çalışmamızın iskeleti dini turizm olup, İbrahimi dinlerin turizme bakış açıları incelenmeye çalışılacaktır. İnsanların inanç turizmine katılma amaçları da çeşitlilik arz etmektedir.

Medeniyetlerin kurulmasında dinlerin payı oldukça büyüktür. Şehirler kurulurken bile şehrin merkezini dini yapılar ve tapınaklar oluşturmuştur. Çünkü o dini yaşamak ve yaşatmak dini yapılarla gerçekleşmiştir. Anadolu köylerindeki köy meydanları ve Camii Kebir veya Ulu Camii olarak vasıflandırdığımız yapılar bunların yaşayan canlı örneklerini oluşturmaktadır.

1.İnanç Turizmini Ortaya Çıkaran Etkenler

1.1. Dini Yerleri Ziyaret

Dini yerleri ziyaret dini bir fenomen olarak gerek paganist gerekse semavi dinlerde bir ibadet biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yunan dininde Apollon Delphi tapınağı, Hintlilerde Ganj nehri, Yahudilerin Kudüs'ü, Hıristiyanların Kudüs ve Roması,İslam dininde Mekke'deki Kabe'yi ziyaret dinen ziyaret edilmesi gereken yerlerdir.İbrahimi bir gelenek olan hac hadisesi İslam'da olduğu gibi Yahudi ve Hıristiyanlıkta açık ve net değildir. Dolayısı ile dini yerleri ziyaret etmek İslam'da bir emir ve ibadet biçimi olarak algılanmaktadır. Yine Hz. İbrahim ile başlayan Hac hadisesi bir ibadet biçimi olarak İslam dininde uygulanmaktadır. Hac ibadeti hem mal ile hem de bedenen yapılan bir ibadettir.

Dini yerleri ziyaret etmede ortaya çıkan kutsal mekân kavramı dinin metafizik boyutunun yanında aynı zamanda sosyo-kültürel boyutunu da yansıtmaktadır. Hali vakti yerinde olan Müslümanlar Hac ibadetini yerine getirebilmek için sürekli ikamet ettikleri yerden geçici bir süreliğine Kutsal topraklara gelmesi, burada dünyanın dört bir yerinden gelen insanlarla karşılaşarak tanışması ve kaynaşması Müslümanlar arasında sosyo- kültürel bir etkileşimi meydan getirerek manen ve maddeten bir duygu alış- verişini meydana getirmektedirler.

Mübarek ve kutsal olduğuna inanılan ermişlere ait kabir ve türbelerin ziyaret edilmesi; buralarda dua ve ibadet edilmesi, kurban kesilmesi anlamına gelir. Ziyaret edilen yere "ziyaretgâh", ziyaret edenlere de "zâir"(zuvvâr) denir.⁴

İnsanlar, var oldukları günden beri sıkıntıya düştükleri zamanlarda İlahlardan yardım beklemişlerdir. Bu beklentilerini bazen doğrudan, bazen de din uluları vasıtasıyla İlahlarına ulaştırmaya çalışmışlardır. Türkler İslamiyet'i kabul etmeden önce bu aracılığı "Şamanlar" ve diğer din adamları yapmaktaydı. İslamiyet'in kabulünden sonra ise bunların verini, evliya, ermiş, dede gibi isimlerle anılan din ulular almıştır. Halk, bu kişileri, Allah'ın sevgili kulu, ermiş

⁴ Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Marifet Yayınları, İstanbul, 1991, s.542-543.

kulu olarak bilir ve onların kabrine giderek dualar eder. Bu ulu kişi aracılık ederse, Allah'ın dualarını kabul edeceğine inanır. Bu gibi inançlar zamanla türbe, yatır, makam, evliya gibi isimlerle anılan din ulularının mezar ve türbelerini önemli birer ziyaretgâh durumuna getirmiştir. Buralara ziyarete gelen kişiler, dua eder, sıkıntılarını belirtir ve yatır vasıtasıyla Allah'ı anarlar ve dertlerine derman beklerler. Eğer duaları kabul olursa da dua ederken adak adanmışlarsa, evliyaya, yaptığı aracılık karşılığında teşekkür olarak adaklarını yerine getirirler. Hemen hemen bütün din, kültür ve medeniyetlerde var olan ziyaret olgusu dini hayatın önemli bir bölümünü teşkil etmektedir.⁵

Ziyaret, ibadet amacıyla mübarek yerlere gitmek şeklinde tanımlanırsa, İslâmiyet'te bunun en dikkate değer örneğinin, belli yol ve yöntemine uygun olarak Kâbe'yi ziyaret etmekten ibaret olan hac ibadetinde bulunduğu kolaylıkla anlaşılabilir. Ayrıca ziyaretin, İslâmî bir ibadet olan Kâbe'ye hac ziyaretinden oldukça farklı bir kategoriye dahil olan fenomenleri konu edindiğini belirtmek gerekir.⁶

1.2. Kutsal Kentleri Ziyaret:

Her hangi bir dine ait, kutsal sayılan kentleri gezip görmek amacıyla; Mekke, Medine, Konya, Efes, Kudüs, Roma, vb. kentlere yapılan gezilerdir.

Yeryüzündeki çeşitli din mensuplarınca belirli zamanlarda ziyaret edilen kutsal mekanlar, toplumların dinî hayatlarının merkezi olan, toplum hayatına yön veren ve onlara anlam kazandıran yerlerdir. Bütün din mensupları bu şekildeki kutsal mekanlara ihtiyaç duymuşlar ve kutsal yerler başlangıçtan beri dinî tecrübenin çok önemli bir parçası olmuşlardır. Şüphesiz dinî duygu ve düşünce, mabetlerde ve ziyaret yerlerinde herhangi bir yerde olduğundan daha derinlikli hissedilmektedir. Zira kutsal mekanlar ilahi âlemle dünyevi âlemin kesiştiği, kişinin kendisini ilahi huzurdâ hissettiği ve Tanrı ile insanın bir nevi bulunduğu yerlerdir.

Bu yüzden kutsal mekânları ziyaretin başlıca sebebi, din mensubunun, o mekanın kutsiyetinin bahşedebileceği maddî, manevî ve ahlakî faydaları elde etmektir. Hepsinden de önemlisi Yaratıcı'nın rızasını kazanmak ve O'nunla kurulan kalbî ilişki ve iletişimin üst seviyeye çıkarılmasının en uygun ortamında bulunmaktır.

Bunun içindir ki kutsal mekân kavramı ve bu tür yerlerin ziyareti, tarih boyunca en eski dinlerden günümüz dinlerine kadar bütün din ve inançlarda mevcut olmuştur. İlkel kabile dinleri ile millî ve evrensel dinlerin hepsinde

⁵ Harun, Güngör, Ünver Günay, Huzeyfe Sayım, , A.Vahap Taştan, Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilim Araştırması –Kayseri Örneği-, Erciyes Üniversitesi Yay., Kayseri, 2001, s.10.

⁶ Ünver Günay, Harun, Güngör, Huzeyfe Sayım, A.Vahap Taştan Vahap, Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri, Kayseri, 1996, s.10.

kutsal kabul edilen mekânlar bulunmaktadır ve yılın değişik zamanlarında bu mekânların ziyareti söz konusudur.

Din mensuplarının kendi dinlerindeki kutsal mekânlara yaptıkları ziyaretlerine dilimizde “Hac” adı verilmektedir. İslam'ın hac merkezi olan Mekke'de dahil olmak üzere hac ibadeti bulunan bütün dinlerde ortak nokta, belli hac mekanlarının ve zamanlarının oluşudur.

Günümüzde de kutsala yakın veya kutsal ile beraber yaşama arzusu, birçok insanda mevcuttur. Çünkü kutsalın yoğun olarak hissedildiği yerlerde insanlar kendilerini daha çok emniyette görmektedirler. Bu sebeple olsa gerek, kutsal mekânların az olduğu yörelerde yaşayan insanlar, yaşadıkları coğrafyanın önemini artırmak ve kendilerinin de kutsala yakın olduklarını göstermek amacıyla yeni kutsal mekânlar ortaya koymaktadırlar.⁷

1.3. Dini Toplantılar:

Her hangi bir dine mensup olan insanların dini bilgilerini arttırmak, sorunlara çözüm bulmak ve o dine mensup insanlarla kaynaşmayı sağlamak için düzenlenen toplantılara dini toplantılar denir. Bu sayede o dine mensup insanlar; ülkelerinde veya buldukları coğrafyada karşılaştıkları dinleriyle alakalı konularda bilgilerini paylaşırlar ve problemlere çözüm üretirler.

İnsanlar yüzyıllardır dinlerinin öğretilerini anlamak, yeni yeni din kardeşleriyle tanışmak üzere çeşitli toplantı, sempozyum ve konferanslara katılmışlardır. Günümüzde yoğun bir şekilde dini toplantılara katılmak üzere insanlar ülkelerarası seyahatlerde bulunmaktadır.

1.4. Dini Törenler:

“Ayin”, merasim, tören, adet, usul, nizam, şekil, kanun, kaide anlamlarına gelir. Farsça bir kelimedir. Tarikat ehlinin kendi aralarında belli bir usul ve düzene göre topluca icra ettikleri zikir, dini merasim. Bektaşilerde bir de Niyaz Ayini vardır. Bektaşiler Baba'ya gelip hayır ve himmet istemek için onun huzurunda yalvarırlar, buna niyaz etme ve niyaz ayini adı verilir. Mevlevilerde özel kıyafetlerle ekseriye geceleri tekkelerde, bazen kır gezileri esnasında icra edilen müzikli ve dini nitelikli toplantı. Ayn “göz”, “kendi”, “reis” ve “efdal”; Cem de “toplantı” anlamına gelir. Bu toplantı göz gibi değerli olup herkes kendini tarikat kardeşiyle aynileştirdiği, ayrılığı ve farklılığı ortadan kaldırdığı bu özelliği itibariyle toplantıların en faziletlisi ve bütün toplantıların başı olduğu

⁷ Galip Atasagun, Ziyaret Fenomeni, S.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bahar, Sayı 21., 2006, s.38.

için bu ismi almıştır. Bektaşî-Alevî ayini olan cem ayini ile karıştırılır. Fakat yapılış biçimleri aynı, anlamları çok farklıdır.⁸

1.5. Dini Anıları Ziyaret:

Bir din mensubunun, özellikle o dinin tanınmış kişilerinin yaşadıkları dönemde gördükleri ya da yaşadıkları ilginç olayları gözlemlerine ve bilgilerine dayanarak anlatmaları sonucunda oluşan kaynağın doğrultusunda oluşturulan ziyaret türüdür.

İnsan belleğinde iz bırakan dini olay ve olguların ön planda olması, ait olunan dinin kutsal sayılan din adamlarının yaşamlarını anlatması o dine mensup insanları o anıları ziyaret etmeye sevk etmesi nedeniyle dini anı ziyaretleri günümüzde çok yaygındır.

2. Dinlerde Seyahat

2.1. Yahudi Dini ve Seyahat

Bütün dinlerin çıkış noktasında o dini anlatmak ve yaymak düşüncesi vardır. Bu nedenle dini anlatmak ve yaymak düşüncesini gerçekleştirmek içinde inanç amaçlı seyahatlerin olması gerekmektedir.

Yahudi dini seyahati Hz. İbrahim'le başlayıp bütün Yahudi peygamberlerinin dini anlatmak ve yaymak için yaptıkları gezileri kapsamaktadır. Hz. Musa ile şekillenen Yahudilik, Hz. Süleyman'la sosyal hayatta zirveye ulaşmıştır. Yahudilikte dini seyahat, Mayasız ekmek, haftalar ve Haymeler bayramlarında Süleyman Mabedine yapılmaktadır. Hz. Süleyman, mabedinin bittiği yedinci ayda (Etanim), bütün İsrail erkeklerini çağırarak bayram yapmıştır⁹. Yahudilik dini açısından dini seyahat aslında temeli bir bakıma hac yolculuğu yılladır yaşadıkları esaret hayatından kurtuluşu sembolize etmektedir. Yine Yahudilikte Hac yolculuğu yılda üç defa olmak üzere Kudüs'teki Süleyman Mabedine yapılır. Bu yolculuk için "senin bütün erkeklerin, yılda üç kere, Rab Yehovanın önünde görünecektir"¹⁰ ayeti mucibince erkeklere farz kılınmıştır.

Kutsal mekân kavramından hareketle İsrailoğulları, tarihin değişik dönemlerinde zorunlu tehcirlere maruz kalmalarına rağmen değerlerinden vaz geçmemişlerdir. Kudüs'e gidemeyen Yahudiler, hac bayramlarını, buldukları ülkelerde, evlerinde ve sinagoglarda kutlamışlardır¹¹. Bu sürgün tarihi boyunca Zeytin Dağı, Hz. Davut'un mezarının bulunduğu Sion Dağı, İlyas mağaraları,

⁸ John Kingsley, Birge, Bektaşîlik Tarihi, Çev. Reha Çamuroğlu, İstanbul, 1991, s.57.

⁹ Krallar.8/2,65, Mehmet Bayyigit, Sosyo-Kültürel Yönleriyle Türkiy'de Hac Olayı, Ankara, 1998, s.28.

¹⁰ Çıkış, 23/17

¹¹ Mehmet Bayyigit, a.g.e, s.29.

farklı kutsal mekân ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yahudi kültüründe tarih boyunca ortaya çıkan kral, peygamber ve veli kimselerin kabirlerinin ziyaret edilmesi yaygın olsa da hac için muteber olan yer Kudüs'teki Süleyman Mabedinden geriye kalan ağlama duvarıdır.

Tarihin bu gezginci kavmi, ancak gerçek anlamda özgürlüklerine 1492'de Osmanlı İmparatorluğu onlara kucağını açmasıyla kavuşmuştur.

2.2.Hıristiyanlık Dini ve Seyahat

Hz. İsa, Roma İmparatorluğu sınırların Filistin'de Yahudi toplumunun içinde doğup büyümüştür. Doğduğu sırada Yahudilik çeşitli mezheplere bölünmüştü. Tek tanrılı bir inanaşa sahip Yahudiler, bunalıma düşmüşler ve bir kurtarıcının gelip bu bunalımdan kurtarmasını bekliyorlardı. İsa da bu beklenti içinde dünyaya gelmiştir.

Hz. İsa, mesajları ile insanları uyarıyor hem de arkasına takılan insanlarla birlikte seyahat ediyor, hastalara şifa dağıtıyor, felçli ve saralıları tedavi ediyordu. Ne var ki, bütün bu mucizelere rağmen pek az insan ona inanmıştır. Hz. İsa'nın bırakmış olduğu havariler topluluğu sayesinde Hıristiyanlık bulunduğu ortamdan çıkarak Putperest Roma toprakları içinde özellikle Anadolu coğrafyasında hızla yayılmaya başlamıştır. Yahudi toplumu içerisinde ortaya çıkan Hıristiyanlık, Roma vatandaşları tarafından benimsemiştir. Tarsuslu St. Paul'la birlikte hızla yayılarak evrensel boyuta ulaşmıştır.

Hıristiyanlıkta dini seyahat, Hz. İsa'nın yaşadığı ve hayatına ait hatıraların bulunduğu kutsal yerlere veya Roma'daki dini liderlerinin mezarlarıyla kabul görmüş bazı din büyüklerine nispet edilen kutsal yerlere yapılan yolculukla kaim olmuştur¹².

İlk Hıristiyanlar, Paulus'un telkinleri doğrultusunda, Filistin'deki Kudüs'ten dört bir yana dağılarak Hz. İsa'nın öğretilerini yayma çabasına girişmişler, kendilerini Tanrı krallığındaki Semavi Kudüs'ün hac yolcuları olarak telakki etmişlerdir¹³.

2.3.İslam Dini ve Seyahat

İlahi evrensel dinlerin sonuncusu İslam'dır. Bu din, Hz. Muhammet'e tedricen 23 yılda gelen vahiyle tamamlanmıştır. Hz. Muhammet'in yirmi üç yılda insanlara bildirdiği bu din tek bir Allah'a iman etmeyi, ona hiçbir şeyi ortak koşmama ve yalnızca ona kulluk etme esasına dayanan bir inanç bütünüdür. Hz. Muhammet'e 23 yılda tedricen vahiyle gelen bu din, Allah'a iman esasının yanında, içinde yaşadığı toplumun sosyal problemlerini çözmek için de gelmiştir. İslam dini, Kur'an 'da belirtilen bu hususlara, kişinin, tam bir

¹² Ebu'l Hasan Ali Haseni en Nedvi, Dört Rukun, Çev. İsmet Ersöz, Konya, 1969, s.288.

¹³ Baki Adam, Dinlerde Hac İbadeti Üzerine Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1989, s.39-45.

teslimiyetle inanarak kabul etmesini, Kuran'da bildirilen hayat biçimini, hayatında gerçekleştirmesini ister. Bu hayat biçimini, Müslümanlar, Kuran'da belirtilen namaz, oruç, zekât, haç gibi ibadetlerle ortaya koymaktadır.

Tüm evrensel din kurucuları içinde, hayat öyküsü ana hatların kadar bilinen tek kişi Hz. Muhammet'tir¹⁴. Müslümanlar, dinlerini yazılı kaynaklardan ve ilk kaynak olan Kur'an-ı Kerim'den ve dinin kurucusu Hz. Muhammet'in Hadislerinden öğrenmektedirler. Burada konumuz gereği İslam Dini'nin seyahate bakışını ele alacağız.

İslam dininin kutsal kitabı Kur'an, seyahat konusunda günümüz modern turizm olayının bugünkü boyutlarda gelişmesini 1400 yıl önceden ortaya koymuştur. Bunun en güzel örneği olarak Hac Müslümanlara emredilerek aynı zamanda milyonlarca insanın dünyanın çeşitli yerlerinden kalkıp Mekke ve Medine'ye gelmesini sağlamaktadır. Turizm endüstrisinin yiyecek-içecek, ulaşım, konaklama ve daha birçok alanla içice olduğu düşünülürse, Kur'an-ı Kerimde bu konularla ilgili birçok ayet vardır. Kuran'da turizm sözcüğüne karşılık olarak seyahat-sefer(yolculuk), intişar(yayıma) gibi kelimeler kullanılmaktadır. Bu kelimelerden seyahat "suyun tabiatı üzerine akması gibi - kolayına geldiği veçhile arz üzerindeki şehirlerden ve mamurelerden uzaklara varıncaya kadar istediği yere gitmek ve seyretmektir." anlamına gelmektedir. Tanımdan da anlaşılacağı gibi seyahatte serbest hareket edebilme söz konusudur¹⁵.Yine günümüzdeki turist sözcüğü Kuran'da "seyyah", turist kafilesi de "seyyare" anlamında kullanılmaktadır. "Tövbe eden, ibadet eden, hamd eden, seyahat eden, rüku eden, secde eden, iyiliği emredip kötülükten men eden ve Allah'ın sınırlarını koruyan insanlardır. O müminleri müjdele"¹⁶.

Burada bütün bu özellikler topluca belirtilerek bir ruh haleti tasvir edilmiştir. Seyahat edenlerde bu tasvire uygunluk bulunmalıdır. Yani amaçsız, fayda getirmeyecek boş gezmelerden, dolaşmalardan ayrı, kötülükleri terk edip iyiliğe dönen, bir Allah'a tapan,iyi ve zor günlerde şükreden, iyilikleri tavsiye eden kötülüklerden uzaklaştıran Allah'ın yasaklarından kaçan kaçındıran bir insan olmalıdır. Bu çerçevede seyahatin değer olarak ibadet olduğu belirtilmektedir¹⁷.

Toplumlarda bilgi ve kültür alışverişi, okumak, ilim tahsil etmek, İslamiyet'te son derece önem arz etmektedir. Nitekim İslam'da ilk ayet "OKU" emriyle vahyedilmiştir. Bu amaçla dünyanın neresinde olursa olsun, söz konusu faaliyetlere katılmanın dini bir emir niteliği taşıdığı belirtilmektedir. "İlim Çin'de de olsa gidip öğreniniz." hadisiyle ilimin mutlaka yerinde öğrenilmesi teşvik edilmiştir. Bilindiği üzere günümüzde bu olaylar turizm açısından kitle hareketleri

¹⁴ Mircea Eliade, Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi, İstanbul,2003,c.3,s.79.

¹⁵ Reşat Erol, Kur'an ve Turizm, İzmir,1977,s.31.

¹⁶ Kur'an-ı Kerim,Tevbe,112.

¹⁷ Muzaffer Yılmaz, Kitab-ı Mukaddes, Kur'an-ı Kerim ve Turizm, İstanbul, 1988,s.51.

oluşturmaktadır. Kongre amaçlı turizm günümüzde dünyanın birçok bölgesinde çeşitli ilmi amaçlarla yapılmakta ve kitle hareketlerine sahne olmaktadır¹⁸

Kültür ve dinin yaygınlaşması için seyahatler önemlidir. Bu konuda Hz. Muhammet, “ Seyahat eden sıhhat bulur.” hadisiyle de Müslümanlara seyahat etmeyi tavsiye etmektedir. İslam Dininin Dünyanın dört bir yanına yayılmasında seyahatlerin etkisi büyük olmuştur. Bu bakımdan Kuran’da bir memleketten başka memlekete seyahat bir ibadet sayılmıştır. Hz. Muhammet, içinde yaşadığı Mekke toplumunda, insanlara dini anlatırken büyük zorluklarla karşılaşmış ve sonunda Mekke’den Medine’ye hicret etmiştir.

Hz. Muhammet’in Mekke’den Medine’ye Hicret olayında olduğu gibi esaret altında inandığı dini yaşama imkânı bulamayanlar için seyahat zorunlu kılınmıştır. Bu konuda Kuran-ı Kerim’in tavsiye mahiyetindeki emri şöyledir : “Allah yolunda hicret eden, yeryüzünde barınacak çok yer ve bolluk bulur. Allah’a ve resulüne hicret etmek üzere evinden çıkan, sonra kendisine ölüm gelen kişinin ecri şüphesiz Allah’a kalmıştır. Allah, bağışlayıcı ve Oesirgeyendir¹⁹”.

İşlenen en önemli seyahat amaçlarından biri de eski eserler, kalıntılarla ilgilidir, Bu konuda Kuran şöyle demektedir:“(sana karşı çıkanlar) hiç yeryüzünde dolaşmadılar mı? Zira dolaşsalar elbette düşünecek kalpleri ve işitecek kulakları olurdu. Ama gerçek şu ki; gözler kör olmaz, lakin göğüslerin içindeki kalpler kör olur²⁰”. Bu ayet Müslümanlara gezip dolaşmayı, geçmiş milletlerden kalmış harabeleri tetkik edip, kötülükleri yeryüzünden yok olup gitmiş milletlerin halinden ibret almayı tavsiye etmektedir. Ancak, ibret almak bir basiret ve olgunluk işidir. Ayette de belirtildiği gibi asıl körler, kalp gözlerini kaybedenler; yani tarihi, basiretle inceleyip, tarihi olaylar üzerinde düşünemeyen, bu yüzden de geçmişteki kişilerin hatalarını tekrar edenlerdir. Seyahat etmek insanın görüş ufkunu genişletmektedir. Sürekli çevrede insan, etrafında olan biteni tam manasıyla kavrayamazken seyahat esnasında farklı bakış açısı, anlayış ve ruh kazanmaktadır²¹.

İslam dini, yukarıda zikrettiğimiz ayetlerden de anlaşılacağı üzere, seyahat olayına iki açıdan yaklaşmıştır. Biricisi Hicret, ikincisi, yeryüzünü isteğe bağlı olarak gezip görmeye dayanmaktadır. Birincisi, Hz. Muhammet döneminde Müslümanlar açısından Hicret zorunlu hale gelmiştir. İkincisi ise, Yeryüzündeki geçmiş milletleri tanıma, onların akıbetlerini bizzat yerinde öğrenmek, onlarda hisse kapmak amacına yönelik olan seyahat. Bu konuyla ilgili olarak Kuran-ı Kerim’de birçok ayetler vardır. Seyahatle ilgili Kuran ‘da yer alan ayetler şunlardır:

¹⁸ Mustafa Aksoy, Türkiye’de İnanç Turizmi ve Seyahat Acetalarınınİnanç Turizmine Olan İlgilerine Yönelik Bir Uygulama, Ankara, 1998,s.35.

¹⁹ Kuran-ı Kerim, Nisa,100.

²⁰ Kuran- ı Kerim, Hac,46.

²¹ Muzaffer Yılmaz, Kitab-ı Mukaddes, Kurran’ı Kerim ve Turizm, İstanbul, 1988,s.53.

" Sizden önce nice (milletler hakkında) ilahi kanunlar gelip geçmiştir. Onun için yeryüzünde gezin dolaşın da, (Allah'ın Ayetlerini) yalan sayanların akıbeti ne olmuş görün²²."

"De ki: Yeryüzünde dolaşın, sonra (peygamberleri) yalanlayanların sonunun nasıl olduğuna bakın²³

"Senden öncede, şehirler halkından kendilerine vah yettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber göndermedik. (Kâfirler) yeryüzünde hiç gezmediler mi ki, kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görsünler...²⁴."

"... Yeryüzünde gezin de. görün, inkâr edenlerin sonu nasıl olmuştur²⁵."

"De ki; yeryüzünde gezin de, günahkârların akıbeti nice oldu görün²⁶."

"De ki; Yeryüzünde gezip dolaşın da, Allah ilk baştan nasıl yaratmış bir bakın²⁷."

"Onlar yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin akıbetlerinin nice olduğuna bakmadılar mı? Ki onlar kendilerinden daha güçlü idiler. Yeryüzünü kazıp altüst etmişler, onu bunların imar ettiklerinden daha çok imar etmişlerdi. Peygamberleri, onlara da açık deliller getirmişlerdi²⁸."

"(Resulüm) De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da, daha öncekilerin akıbetleri nice oldu, görün. Onların çoğu müşrik idi²⁹."

"İslam Dini seyahate o kadar önem vermiştir ki, dinin direği olarak görülen namazı, seyahat esnasında kolaylaştırmıştır. Bu konuda getirilen esneklik Kuran-ı Kerim'de şu şekilde ifade edilmektedir: " Yer yüzüne sefer çıktığımızda, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur³⁰."

Bütün bu bilgilerin ışığında, İslamiyet'te seyahatle ilgili teşvik unsurlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Bilgi ve görgü artırma.
- Geçmişten ders ve ibret almak
- Dini inançların güçlenmesinde bir ispat.
- Hayatın anlam ve amaçlarını kavrayabilmek.
- Allah'a ortak koşanların nasıl cezalandırıldığını görmek.
- Araştırma inceleme sonunda tefekkür etmek, düşünmek.
- Görüp bildiklerini başkalarına anlatmak.

²² Kuran-ı Kerim, Ali İmran, 137.

²³ Kuran-ı Kerim, En'am, 6.

²⁴ Kuran-ı Kerim, Yusuf, 109.

²⁵ Kuran-ı Kerim, Nahl, 36.

²⁶ Kuran-Kerim, Neml, 69.

²⁷ Kuran-ı Kerim, Ankebut, 20.

²⁸ Kuran-Kerim, Rum, 9.

²⁹ Kuran-ı Kerim, Rum, 42.

³⁰ Kuran-ı Kerim, Nisa, 101.

- İlim, bilgi, kültür alışverişi yapmak.
- Ticari ve ekonomik nedenler.
- Sıhhat, sağlık ve dinlenmeye önem vermek.
- Ziyaret, (İslamiyet eş, dost, akraba ziyaretlerine ve özellikle hastaların görülmesine son derece önem verir.)
- Hicret ve göç.
- Spor; Çeşitli vesilelerle yine çeşitli topluluk ve milletle temas ve kardeşlik, dostluk bağlarını kuvvetlendirmek için spor en etkili bir aracı olma ötesinde sıhhat ve sağlık açısından çok önemli bir vasıttır³¹.

SONUÇ

İnsanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına, dini inançlarını gerçekleştirmek inanç çekim merkezlerini görmek amacıyla yaptıkları turistik amaçlı gezilerin turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi inanç turizmi olarak tanımlanmaktadır. İnanç turizmini etkileyen etkenler arasında, dini yerleri ziyaret, kutsal kentleri ziyaret, dini toplantılara katılmak, dini törenlere katılmak, dini anıları ziyaret yer almaktadır.

Ulusal sınırları hesaba katmaksızın dünyada meydana gelen teknolojik değişiklikler insanları bir araya getirmektedir. Yazının icadından bu yana, belki de 9,000 veya 10.000 yıl önce, dünya üzerindeki bazı yerler, farklı kültür, uygarlık ve dinler arasında oluşan yakın ilişkilere sahne olmuştur.

Dini seyahatler kaynağını, ya kutsal kitaplarından alır ya da din kurucusu peygamberlerin dini anlatmak için yapmış oldukları gezilerden almaktadır. Yahudi ve Hıristiyanlık dinlerinde, kutsal kitaplarına göre dini seyahat net bir anlam kazanmamışken İslam dininde durum hem bir ibadet şeklinde telakki edilmiş ve aynı zamanda bilgi, görgüyü artırma, sıhhat bulma, geçmiş milletlerin hayatlarından ibret amaçlı olarak teşvik edilmiştir.

Din ortaya çıktığı coğrafyadan değişik coğrafyalara geçerken inanç ve ibadet esaslarını koruyarak, o coğrafyadaki kültürü etkileyerek orada yeni bir din anlayışının yanında dinin kültürel boyutunu oluşturarak kültürden medeniyete doğru bir gelişimin de öncülüğünü yapmıştır.

Bu çalışmada inanç turizmi kapsamında dinlerdeki seyahat olgusu değerlendirilmiştir. Günümüzde de İnanç turizmi çeşitli dinlere mensup insanların inançları gereği bu yerleri ziyaret etmek istemelerinden doğmuştur.

³¹ Mustafa Aksoy, Türkiye’de İnanç Turizmi ve Seyahat Acentalarının İnanç Turizmine Olan İlgilerine Yönelik Bir Uygulama, Ankara, 1998, Gn. Bil. Bkz. Muzaffer Yılmaz, Kitab-ı Mukaddes, Kuran’ı Kerim ve Turizm, İstanbul, 1988

KAYNAKÇA

- ADAM, Baki, **Dinlerde Hac İbadeti Üzerine Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1989.
- AKSOY, Muammer, **Türkiye’de İnanç Turizmi ve Seyahat Acentelerinin İnanç Turizmine Olan İlgilerine Yönelik Bir Uygulama**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998.
- ATASAĞUN, Galip, **Ziyaret Fenomeni**, S.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bahar, Sayı 21, 2006.
- BAYYIĞIT, Mehmet, **Sosyo-Kültürel Yönleriyle Türkiye’de Hac Olayı**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1998.
- BİRGE, John Kingsley, **Bektaşılık Tarihi**, Çev. Reha Çamuroğlu, İstanbul, 1991.
- DOĞANAY, Hayati, **Türkiye Turizm Coğrafyası**, Çizgi, Konya, 2001.
- ELİADE, Mircea, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi**, Kabalıcı, İstanbul, 2003.
- EN NEDVİ, **Ebul Hasan Ali Hasani Dört Rukun**, Çev. İsmet Ersöz, İslami Neşriyat, Konya, 1969.
- EROL, Reşat, **Kur’an ve Turizm**, Lisans Tezi, E.Ü. İktisadi ve Ticari Bilimler Fak., İzmir, 1977.
- GÜLER, Şevki, **Turizm Sosyolojisi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1978.
- GÜNAY, Ünver, GÜNGÖR, Harun, KUZGUN, Şaban, SAYIM, Huzeyfe, TAŞTAN, Vahap, **Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri**, Kayseri, 1996.
- GÜNGÖR, Harun, GÜNAY, Ünver, SAYIM, Huzeyfe, TAŞTAN, A. Vahap, **Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilim Araştırması –Kayseri Örneği-**, Erciyes Üniversitesi yay., Kayseri, 2001.
- KİTAB-I MUKADDES**
- KUR’AN-KERİM**
- ULUDAĞ Süleyman, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Marifet Yayınları, İstanbul, 1991.
- YILMAZ, Muzaffer, **Kitab-ı Mukaddes, Kur’an-ı Kerim ve Turizm**, Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1988.

BİR YÖNETİM YAKLAŞIMI OLARAK İÇSEL PAZARLAMA

Doç. Dr. M. Emin İNAL

Niğde Üniversitesi, İİBF İşletme Bölümü, Üretim Yönetimi ve Pazarlama
ABD, 5100, NİĞDE
inal@nigde.edu.tr

Arş. Gör. Murat TOKSARI

Niğde Üniversitesi, İİBF İşletme Bölümü, Üretim Yönetimi ve Pazarlama
ABD, 5100, NİĞDE
mtoksari@nigde.edu.tr

Özet

Günümüzde işletmeler, yoğun rekabet ortamında faaliyetlerini sürdürmektedir. İşletmelerin faaliyetlerini rekabet avantajı yaratacak biçimde sürdürebilmelerinde, işletme çalışanlarının çabaları, en önemli unsurlardan birisidir. Bu anlayış doğrultusunda, işletmeler dış müşterilerinin yanı sıra kendi çalışanlarını da müşteri -iç müşteri- olarak kabul etmeye başlamışlardır. Dış müşterilerin istek ve gereksinimlerinin karşılanabilmesinin yolu, iç müşterilerin istek ve gereksinimlerinin tatmininden geçmektedir. İçsel pazarlama anlayışı olarak adlandırılan bu felsefe, çalışanların tatmini ve işletme ile bütünleşmesinin sağlanması anlayışına dayanmaktadır.

Bu makale, içsel pazarlamayı; tanımı, kapsamı, yapısı, modeli ve amacı başta olmak üzere teorik olarak ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: İçsel pazarlama, müşteri tatmini, iç müşteri